

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת לך לך תשס"ו

תורה עבודה וגמילות חסדים - הדרכים הראשיות להדבק בה'

להם שכר על כך. ואכן, חלק מהברכות שה' מברך את אברהם מיעודות גם לנו, לא רק לאברהם. "ואברכה מברכיך" מבואר בחז"ל שזה על כל יהודי, לא רק על אברהם אבינו (עי' ברכות נה, א וסוטה לח, ב). מי שמברך יהודי (ואפילו המברך הוא גוי), מתברך בעצמו. זהו דבר גדול! אנשים נוסעים מרחקים עצומים בשביל לזכות בברכה מתלמידי חכם גדול או מצדיק, והנה כאן מבואר שאפשר בקלות לקבל ברכה מהקב"ה בעצמו. כיצד? - ע"י שמברכים יהודי אחר, ואז - "ואברכה מברכיך". הקב"ה מברך את המברך. [חוץ מזה יש בארץ ישראל דרך נוספת לקבל ברכה מהקב"ה בקלות: ברכת כהנים. בחז"ל הכהנים נושאים את כפיהם רק בחגים, אבל אצלנו בארץ יש בכל יום ברכת כהנים. ועוד דרך לזכות בברכה ה' - ע"י לימוד תורה. ה' הבטיח: "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" (עי' דברים כו, כו ורש"י שם, יב). כשלומדים תורה, ועוזרים גם לאחרים ללמוד תורה (שזהו פירושו של "יקים את דברי התורה", שחוץ ממה שמקיים את התורה בעצמו, עוזר גם לאחרים לקיים אותה - ירי' סוטה פ"ז ה"ד, הביאו הרמב"ן בדברים שם), זוכים בברכה: "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם". אפשר א"כ בקלות לקבל ברכות מהקב"ה בעצמו].

אבות - מכלל דאיכא תולדות

שלשת האבות, אברהם יצחק ויעקב, נקראים אצלנו "אבות". הגמרא אומרת (לגבי ענינים אחרים): "אבות, מכלל דאיכא תולדות" (ב"ק ב, א). כלומר: אם דבר מסויים נקרא "אב", ודאי שיש לו איזו תולדה. אחרת לא היה נקרא "אב". כך צריך לומר גם לגבי האבות הקדושים: "אבות, מכלל דאיכא תולדות". אבל מתי התולדות הן אכן תולדותיהם של האבות? - רק כשהם ממשיכים את דרכם של האבות. כמובן, היו כבר תולדות לאבות הקדושים שהמשיכו את דרכם - משה ואהרן וכל הנביאים והחכמים. בהם התקיים כבר "אבות, מכלל דאיכא תולדות". אבל רוצים שגם אנו נהיה תולדות. אמנם הגמרא אומרת לגבי תולדותיהם של ד' אבות נזיקין, שיש מהן כיוצא בהן (שדומות לאבות) ויש מהן לאו כיוצא בהן (שאינן דומות לאבות) (שם, ב), אבל גם התולדות שלא כיוצא בהן צריכות להיות קצת "כיוצא בהן" כדי להחשב לתולדות (עי' שם ג, ב). אנו צריכים א"כ להשתדל ללכת בדרך האבות הקדושים כדי להחשב לתולדותיהם, וגם אם לא נהיה ממש כמותם, לפחות נשתדל להדמות להם בדרכם.

"לך לך" - מה בדיוק היה הנסיון?

"ויאמר ה' אל אברם: לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אֶרְאֶךָ" (בראשית יב, א). המילה "לך" מיותרת לכאורה. היה אפשר לומר: "ויאמר ה' אל אברם, לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" וכו'. למה נאמר "לך"? מסביר רש"י: "לך - להנאתך ולטובתך". אינך נדרש להקרבה מיוחדת בעזיבת מולדתך ובית אביך, כי להנאתך ולטובתך אתה הולך, "אל הארץ אשר אראך", הארץ הנכספת, הארץ המובחרת - ארץ ישראל! (למרות שאברהם אבינו אינו יודע עדיין באיזו ארץ מדובר). ה' מבטיח לאברהם עוד: "ואעשך לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך, וְהָיָה ברכה, ואברכה מברכיך ומקללך אָאֵר" (שם, ב-ג). שפע הבטחות טובות לאברהם, אם רק יקום וילך. ובכל זאת, למרות כל ההבטחות, ציווי זה (לך לך) נחשב לאחד מעשרה נסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו (אבות דר"נ פרק ל"ג). מה הנסיון כאן? אם מציעים לאדם לנדוד למקום רחוק, ומבטיחים לו שיהפוך שם לעשיר גדול וכו', והמבטיח הוא אדם שאפשר לסמוך עליו במאת האחוזים, איזה נסיון יש בזה? יש מפרשים שהנסיון היה - מאיזה טעם יקום אברהם וילך. האם בשביל קבלת השכר שהובטח לו, או לשם שמים בלבד, לקיים את רצון ה'. אברהם עומד בנסיון הזה: "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'" (בראשית יב, ד). הוא לא הולך בגלל השכר הגדול שהובטח לו (למרות שהוא מאמין להבטחת ה' בכל לבו), אלא רק בגלל עצם הציווי שנצטווה לקום וללכת - "כאשר דבר אליו ה'".

חוץ מזה, גם את ההבטחות שקיבל, אברהם אינו מנצל עבור עצמו. הוא משתמש בהן ככלים לעבודת ה'. "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בְּשֵׁם ה' אֱ-ל-עולם" (שם כא, ג). הוא נוטע אשל (פרדס, או אכסניה לאורחים - עי' ברש"י שם), ולאחר שאורחיו הרבים אוכלים ושותים, הוא אומר להם: "ברכו למי שאכלתם משלו. סבורים אתם שמשלי אכלתם? ! מִשָּׁל מִי שֶׁאִמְרָו וְהִיָּה הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם" ! (רש"י שם) הוא משתמש בעושר ובפירסום שזכה להם להכנסת אורחים, לקרבם לעבודת ה'. הוא רוצה להקים עם של עובדי ה'. "ואעשך לגוי גדול" זה לא סתם עם גדול, אלא עם של עובדי ה'. כל ההבטחות מיעודות אפוא לעבודת ה', לא להנאת עצמו. בכל זאת רש"י אומר שהן "להנאתך ולטובתך", כי זו היא הטובה שאברהם רוצה בה, לעבוד את ה' כמה שיותר.

אבל גם בפשטות אפשר להבין, שלמרות ההבטחות הגדולות שניתנות לאברהם, לעזוב את הבית זהו נסיון גדול. כלפי מה הדברים אמורים? כלפי אלה שבאים לישיבה ללמוד. אלה שבאים מחו"ל, ודאי שצריך להוקיר אותם מאד על זה שעזבו את ארצם ובאו לארץ ישראל. אבל גם תושבי א"י שעוזבים את ביתם ובאים לישיבה ללמוד, זהו נסיון. מגיע

העונג של עוה"ב, להשיג עוד ועוד השגות בתורה, בדרכי ה', במחשבת ה', מה טעמה של מצנת שבת, מה טעמה של מצנת כיבוד אב, מה טעמה של מצוה זו ומה טעמה של מצוה אחרת. אנו כאן בעוה"ז מנסים לתת טעמים, אבל בעוה"ב נשיג הרבה יותר. אינה דומה השגה של העוה"ז להשגה של העוה"ב. וגם אחרי כל מה שנשיג בעוה"ב, לא נגיע לעולם עד הסוף.

אברהם אבינו השיג את כל התורה כולה מעצמו, וגם קיים את כולה עד שלא ניתנה (קדושין פב, א), וכך גם יצחק אבינו ויעקב אבינו. מנין ידע אברהם אבינו את כל התורה כולה ללא שנצטווה עליה? אמרו חז"ל: "נעשו שתי כליותיו כשתי פדים של מים והיו נובעות תורה" (ב"ר צה, א). מה הפשט בזה, שהיו כליותיו של אברהם נובעות תורה? הפשט הוא, שרצון התורה היה רצונו הטבעי של אברהם מעצם בריאתו. כיון שהאדם הוא צלם אלקים, והתורה גם היא חכמת אלקים ורצונו, על כן עד כמה שה"צלם" דומה למקור, ועד כמה שמסוגל ה"צלם" הגשמי לקלוט את חכמת האלקים, חכמתו ורצונו של ה"צלם" הם כחכמתו ורצונו של האלקים. ועל כן, אברהם אבינו שהוא צלם אלקים, יכול להשיג את התורה מעצמו. מתוך עצם נשמתו ידע אברהם מה רוצה ה' שיעשה ומה רוצה ה' שלא יעשה. אברהם אבינו אינו זקוק למשה רבנו שיוריד לו תורה מן השמים כדי לדעת מה הוא רצון ה'. התורה היא אצלו "בדם", חרוטה בנשמתו.

מדוע אצלנו זה לא "עובד" כך? מדוע אנו איננו יודעים את התורה מעצמנו כמו אברהם אבינו ושאר האבות הקדושים? הרי גם אנו נבראנו בצלם אלקים! התשובה לשאלה זו מפורשת בפסוק: "אשר עשה אלקים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט). הקב"ה ברא את האדם כשהוא ישר, ואם היה נשאר בישרותו, היה מגיע באמת מעצמו לידיעת התורה, כמו אברהם יצחק ויעקב. האבות הקדושים נקראו ישרים (ע"ז כה, א), כי שמרו על ישרותם לאורך כל חייהם ללא לקלקלה, ועל כן השיגו את התורה מעצמם ומתוך עצמם, בלי צורך לקבלה מן החוץ. אבל שאר בני אדם אינם כך. שאר בני אדם נבראים אמנם גם כן ישרים, אבל אחר כך הם כבר מבקשים "חשבונות רבים". הם אינם מחפשים בישרות מהו רצון ה', אלא מחפשים מה כדאי לי ומה נעים לי, ולכן הם אינם מגיעים לאמת. מספרים ששאלו פעם סוחר אחד: כמה הם שנים כפול שנים? ענה הסוחר: תלוי, אם אני קונה זה שלוש, אם אני מוכר זה חמש!... כשעושים חשבון בצורה כזו, מתוך כוונה מראש להגיע לתוצאה שנוחה לי, אי אפשר כמובן להגיע לתוצאת אמת. כשהמחשבות הם רק לחפש דעת אלקים, לחשב מה הקב"ה רוצה ממני, במה אני יכול לעבוד את בוראי, אז מגיעים למה שאברהם יצחק ויעקב הגיעו, להכרת התורה מתוך עצמם. אבל אנו, אחרי כל מה שמשה רבינו לימד אותנו, הלואי שנעבוד את ה' כמו שצריך. עכ"פ, זו הדרך להדבק בה' במחשבה, ע"י לימוד התורה, שהיא מחשבת ה'.

מהי דרך האבות? שלשת האבות הרי רומזים לשלשת העמודים שהעולם עומד עליהם - תורה, עבודה וגמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב). אברהם אבינו הוא עמוד החסד, יצחק אבינו עמוד העבודה, ויעקב אבינו עמוד התורה. עלינו להשתדל א"כ להדבק במעשינו בשלשה עמודי עולם אלו, ובזה נחשב כהולכים בדרכי האבות. מה מיוחד בשלשה דברים אלו, עד שהמשנה מגדירה אותם כעמודי העולם? במה הם שונים משאר תרי"ג מצוות? כמדומני שהתשובה היא, שהאדם נברא להידבק בקב"ה עד כמה שבשר ודם יכול להדבק בו, ואלה הן שלושת הדרכים הראשיות להדבק בו. ננסה להתבונן בהן מעט:

לימוד תורה - הדרך העיקרית לידבק בה' במחשבה

תורה: התורה היא מחשבת ה', ולימוד התורה הוא הדרך הראשית להידבק בה' במחשבה. אמנם בשר ודם אינו יכול להשיג את מחשבת ה', "כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממשבותיכם" (ישעיה נה, ט), אבל בכל זאת הקב"ה הוריד לנו ברחמיו משהו ממחשבתו והלביש אותה בתורה, ובאמצעותה יש לנו איזושהי תפיסה במחשבתו ית'.

יש בענין זה דבר מעניין באונקלוס. משה רבינו מכנה את ישראל "עם נבָל" (דברים לב, ו). ומתרגם שם אונקלוס - "עמא דקבילו אוריתא" (עם שקבלו את התורה). מה פירוש הדבר? איך אפשר לפרש שעם ישראל נתכנה "עם נבָל" מפני שקבלו את התורה? "עם צדיק" היה צריך לכנות אותם על זה, ולא "עם נבל"! אלא - מבאר הגר"א - שדברי אונקלוס הללו מיוסדים על דברי המדרש: "נובלות חכמה של מעלה - תורה" (ב"ר מד, יז). מה פירוש "נובלות חכמה של מעלה"? משל לאילן גבוה, שלרוב גובהו אי אפשר ללקט את פירותיו. אלו פירות אפשר בכל זאת ללקט? הפירות הנושרים שנופלים למטה, אותם ניתן ללקט ולאכול. כך גם החכמה האלקית. היא גבוהה, בלתי ניתנת להשגת בשר ודם. רק "אלקים הבין דרכה" (איוב כה, כג). חוץ ממנו, אין מי שמסוגל לתפוס אותה בשלמותה. מה עשה הקב"ה? הוריד לנו לארץ "נובלות" מחכמתו בדמות התורה כפי שאנו מכירים אותה, מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל", וכן התורה שבעל פה, כדי שתהיה לנו איזושהי השגה במחשבה האלקית. זהו "עם נבָל" - "עמא דקבילו אוריתא", שקבלו נובלות מחכמה של מעלה (הובא בהקדמת נכד הגר"א לביאורו על השו"ע). בנובלות אלו יש כבר לשכל האדם איזושהי תפיסה, וזוהי הדרך להדבק בקב"ה במחשבה, ע"י לימוד התורה, שהיא "נובלות" ממחשבת ה'.

תורה זו נמסרה לכולנו, וכל אחד יכול ללמוד בה לפי מדרגתו. ילד בכתה א' לומד תורה, וחכם גדול לומד תורה, ור' עקיבא אייגר לומד, ותנאים ואמוראים, ומשה רבנו למד תורה, ואחרי שלמד בעוה"ז, הוא יושב כבר אלפי שנים בגן עדן ולומד תורה, ובכל זאת לא הגיע עד סופה. למה? כי אי אפשר להגיע בתורה עד הסוף. התורה היא חכמת אלקים, ולכן רק "אלקים הבין דרכה". רק הוא יודע את התורה כולה. ובכל זאת, תמיד אפשר להשיג בה עוד ועוד השגות. זהו

תפילה - הדרך העיקרית לידבק בה' ברגש

את הבניין. כתב אלי פעם חכם אחד שליט"א, שאין נכון לדעתו לומר שהתורה ציותה לאכול מצות בפסח מפני שבפסח יצאנו ממצרים, אלא ההפך הוא הנכון: בגלל שהתורה אמרה לאכול מצות בפסח, לכן נתגלגל הדבר שאבותינו יצאו ממצרים דוקא בפסח, ודוקא באופן שלא הספיק בצקם להחמיץ. זאת מניין? שהרי חז"ל אומרים: "קודשא בריך הוא אסתכל באוריתא וברא עלמא" (זוהר שמות קסא, ב). כלומר: הקב"ה הסתכל בתורה, ולפי מה שכתוב בתורה ברא הקב"ה את העולם. אם כן, התורה היא הסיבה והעולם וכל המתרחש בו הוא המסובב, וא"כ מפני שבתורה כתוב לא לאכול חמץ בפסח לכן יצאנו ממצרים בפסח, ולא מפני שיצאנו ממצרים בפסח כתב הקב"ה בתורה שאסור לאכול חמץ בפסח.

ולענ"ד אין דברי אותו חכם נכונים, וזאת משתי סיבות. הסיבה אחת, שאמנם נכון שהקב"ה "אסתכל באוריתא וברא עלמא", ואולם מנין למדו חז"ל דבר זה? מן הפסוק: "ואהיה אצלו אָמוֹן" (משלי ה, ל), 'אָמוֹן' - מלשון אָמַן, כאילו "התורה אומרת: אני הייתי פְּלִי אומנתו של הקב"ה. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות, ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפושין, כך היה הקב"ה מביט בתורה, ובורא את העולם" (ב"ר א, א). נתבונן נא במשל הזה שאמרנו לנו חז"ל: האם באמת נכון לומר שהאומן בונה בית מפני שכך משורטט אצלו? הרי ההיפך הוא הנכון! האומן משרטט את התכנית לפי מה שהוא מתכנן לבנות! אם הזמינו אצלו מבנה לבית כנסת, הוא משרטט עזרת גברים ועזרת נשים ומקום לארון קודש ומקום לנטילת ידים לכהנים, ואם הזמינו אצלו בית חולים (להבדיל), הוא משרטט חדר ניתוחים וחדר רנטגן וכל מיני חדרים אחרים שנצרכים לבית חולים. הרי שלא לפי מה שהוא משרטט הוא בונה, אלא לפי מה שהוא רוצה לבנות הוא משרטט. וא"כ לכאורה העולם הוא סיבה לתורה, ולא התורה סיבה לעולם.

אבל גם מסיבה נוספת אין דברי החכם הנ"ל נכונים, לענ"ד. הרי הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, ממילא אין כלל במחשבת הקב"ה עצמו סיבה ומסובב. גם סדר זמנים אין אצלו ית'. הקב"ה הוא מעל הזמן, ולא שייך לדבֵר מה קדם אצלו למה. אין סיבה המכריחה את הקב"ה לכתוב את התורה באופן מסוים, או לברוא את העולם באופן מסוים, אלא שני הדברים "באים כאחד". בכת אחת רצה הקב"ה לכתוב תורה כזו שכתוב בה שמצוה לאכול מצות בפסח, וליצור עולם כזה שפרעה משחרר בו את ישראל בפסח. שני הרצונות מסובבים מרצונו הפשוט יתברך, בלי שאחד מהם יהיה סיבה לשני.

ממילא, כשאנו שואלים את עצמנו, בשביל מה ברא ה' את העולם, התשובה האמיתית צריכה להיות, שאיננו יודעים ואיננו יכולים להשיג את הסיבה לזה. הקב"ה הוא "א-ל-עליון" - עילת כל העילות, ובעל מחשבה שהיא בלתי נתפסת בכלי המחשבה שלנו. "כי גבהו שמים

עבודה: זוהי עבודת הקרבנות, שהיא הדרך הראשית להדבק בקב"ה ברגש. כשאדם מקריב קרבן, הוא צריך להרגיש שהיה רוצה בעצמו להיות הקרבן, כמו שיצחק אבינו הסכים רוצה להשחט ולהיות קרבן עולה לה'. אלא שהקב"ה לא הרשה לאברהם אבינו לשחוט את יצחק, ועל כן גם אנו איננו רשאים למסור את עצמנו להיות קרבן לה'. במקום זה נתן לנו הקב"ה אפשרות להקריב לו בהמות עופות ומנחות, אבל בעצם ההרגשה צריכה להיות, שהייתי רוצה להיות בעצמי קרבן לה'.

היום שאין לנו קרבנות, הדרך הראשית להדבק בקב"ה ברגש היא ע"י עבודת התפילה. עלינו להרגיש כמה גדולה היא הזכות לעמוד שלוש פעמים ביום ולדבר אל הקב"ה כדבר בן אל אביו, להודות לו על כל הדברים הטובים שעשה לנו, ולבקש ממנו שימשיך לעשות לנו טובות, לתת לנו חכמה ותשובה וסליחה וגאולה וכל הדברים שאנו צריכים. לא להרגיש שאני "קורא" בסידור מעמוד מספר 16 עד עמוד מספר 109, אלא שאני מדבר עם הקב"ה פנים אל פנים, זוכה לראיון אישי אצל מלך מלכי המלכים שלוש פעמים ביום. זהו דבר גדול! ישנם כאלו שמקוים תמיד שהתפילה תיגמר מהר. אם היינו יכולים, היינו צריכים לרצות שהתפילה תמשך עוד ועוד, להיות דבוקים בקב"ה כמה שיותר זמן. הבעיה היא שאין לנו כח לזה. אבל בעצם היינו צריכים לשאוף שהתפילה תימשך עוד ועוד. הנכד שלי, כשהיה קטן, ביקש פעם בשבת ללכת עם אביו לתפלת מנחה בכותל. אביו הסכים, לאחר שהילד הבטיח לו שרק יתפלל ולא יפריע. בהתחלה קראו בתורה, אח"כ הגביהו את הספר, גללו אותו - כל זה עניין את הילד, והוא עמד והתבונן ולא הפריע. אחר כך, כשהציבור נעמד לתפלת שמונה עשרה, התחיל לשעמם לילד. פתאום שמעו אותו אומר: "ה', תעשה שהתפילה כבר תיגמר!" אז הוא קיים את ההבטחה. הוא רק התפלל... יתכן גם שהתפילה שלו היתה כנה ואמיתית מעומק הלב, יותר מתפילה של הרבה אחרים... אבל בכל זאת, לא זאת צריכה להיות התפילה שלנו בכותל. ר' יהודה הלוי אומר באחד משיריו: "לְכִי בַמְזֻרָה, ואנכי בסוף מערב". היום, יתכן שהיה צריך לומר כך: אנכי בכותל המערבי ולבי בבנק המזרחי... צריך שיהיה לב בתפילה, שיהיה רגש, להרגיש שעומדים לפני מלך מלכי המלכים, לפני אבא שלי שרוצה להטיב לי, ושמטיב לי בכל יום ובכל רגע, ושאני צריך להודות לו על כל מה שעושה ולבקש כל מה שאני צריך, ולדעת שלא תמיד אני יודע מה לבקש. לא כל מה שאני מבקש הקב"ה מוצא שזהו הדבר הנכון לעשותו. הוא יודע מה טוב עבורי. אני אינני יודע מה טוב עבורי. אבל להרגיש את קרבת האלקים הגדולה.

גמילות חסדים - הדרך העיקרית לידבק בה'

במעשה

גמילות חסדים: זוהי הדרך הראשית להדבק בקב"ה בכלי המעשה. הרי כל בריאת העולם היתה כדי שיהיה לקב"ה למי להיטיב. חז"ל הרי אמרו, שהקב"ה "אסתכל באוריתא וברא עלמא" (זוהר שמות קסא, ב), שהקב"ה הסתכל כביכול בתורה כמו שאומן משרטט לעצמו תכנית, ולפי התכנית הוא בונה

להיות דבוק בקב"ה בכל זאת, שהוא רק נותן? הדרך לזה היא, שישתדל עד כמה שאפשר שכל לקיחה שלוקח מן העולם תהיה לצורך נתינה. לקחת מן העולם מה שצריך, מתוך כוונה שלקיחה זו היא כדי שאוכל ללמוד תורה לקיים מצוות ולעשות חסד. כאשר זו היא הכוונה בלקיחה, גם הלקיחה נחשבת כנתינה ולא כלקיחה.

הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל אמר בזה משל יפה. משל לשני חנוונים שמוכרים סחורה וזה באותו מחיר. האחד, כל מטרתו לתת לכל יהודי כל טוב: חלות ובשר ודגים, לכבוד שבת וגם לחול (שהרי גם ביום חול צריך לאכול משהו). אלא מאי? אם רק יחלק בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ושאר מיני מוצרים, לא יוכל להמשיך לאורך זמן בנתינתו, שכן לא יהיה לו ממה לחדש את המלאי, וגם לא יהיה לו ממה להתקיים כדי שיוכל לשרת את הלקוחות. ממילא מוכרח חנווני זה לעסוק גם ב"לקיחה", ולקחת כסף מן הקונים. לעומתו, הסוחר השני, כל מטרתו היא לקחת כסף מן הבריות. אבל אם רק יתלה שלט על חנותו: "כאן מקבלים כסף", ספק גדול אם יהיה מי שיכנס אליו. ממילא הוא מוכרח לתלות שלט "כאן מוכרים בשר ודגים ועופות", ומוכרח גם לספק סחורה זו לאנשים, כדי שיאותו להעניק לו מכספם.

שני החנוונים פועלים א"כ באותו אופן, נותנים סחורה ולוקחים עבורה כסף, ובכל זאת רב ועצום ההבדל ביניהם. אצל האחד גם הלקיחה אינה אלא נתינה, כי אינה אלא אמצעי כדי שיוכל להמשיך ולתת, ואצל השני גם הנתינה אינה אלא לקיחה, כי נתינתו אינה אלא אמצעי כדי לקחת מאנשים את כספם. ועל כן, אצל האחד מביא המסחר לדבקות בקב"ה, שהרי הוא מתדמה לקב"ה, שגם הוא רק נותן ולא לוקח, ואילו אצל חברו, אותו מסחר עצמו, אינו מביא אלא לריחוק מן הקב"ה, שהרי כל כולו לקיחה, הפך ממידותיו של הקב"ה. הכל תלוי אם כן בכוונת האדם, מה עיקר אצלו ומה טפל.

חז"ל אמרו: "כתיב: 'כי גדל עד שמים חסדך' (תהלים נו, יא), וכתיב: 'כי גדול מעל שמים חסדך' (שם קח, ה). הא כיצד? עד השמים, או גם מעל השמים? תרצו חז"ל: כאן (בפסוק השני) במי שעושים לשמה, וכאן (בפסוק הראשון) באלו שעושים שלא לשמה" (פסחים נ, ב). העושה לשמה, זוכה לחסד מעל השמים. ועושה שלא לשמה, זוכה גם הוא לחסד ה', אבל רק עד שמים. לא מעל השמים. והסביר פעם חכם אחד: מהו "עד שמים" ומהו "מעל שמים"? משל לשנים שהפליגו באניה לאמריקה. שניהם נוסעים באותם תנאים: אותה מחלקה באניה, אותן הארוחות ואותם הבילויים. מגיעים לנמל באמריקה. הפקיד בודק את הדרכונים. דרכון אחד נמצא תקין, ובעליו מורשה לרדת מן הספינה אל היבשה. הדרכון השני נמצא בלתי תקין, ובעליו נשלחים בחזרה לארץ מוצאם. זהו ההבדל בין "עד השמים" ובין "מעל השמים". העושה לשמה - מגיע עד השמים ומורשה להכנס. ממילא נהנה גם "מעל השמים". העושה שלא לשמה - מגיע אמנם עד השמים, אבל אינו מורשה להכנס לשם. הגיע עד השמים - ושם נעצר! זה ההבדל אם עושים לשמה או עושים שלא

מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתתי ממחשבתיתכם" (ישעיהו נה, ט). אין לנו תפיסה במחשבת ה', וכל נסיונותינו להבין את מחשבתו ית' היא רק במסגרת המושגים שלנו הלקוחים מעולמנו המוגבל. ובמושגים אלו, אם מנסים אנו להבין מה היתה כוונת ה' בבריאה, הרי שנראה שכוונתו בבריאה היתה לעשות חסד עם הברואים. אמנם קודם שנבראו הברואים לא היה חסד שום דבר לאף אחד ולא היה כלל מי שזקוק לחסד, אבל מכל מקום כיון שהקב"ה רצה לעשות חסד, "כי חפץ חסד הוא" (מיכה ז, יח), לכן ברא נפשות רבות וחסרונן, כדי שיוכל לעשות איתן חסד במילוי חסרונן. ברא בני אדם שעמם הוא עושה את החסד הגדול ביותר, מזכה אותם בחיי עוה"ז וגם בחיי עוה"ב, אבל ברא גם בהמות וחיות ועצים ומלאכים, כדי להטיב גם להם. אנו אומרים בשמונה עשרה: "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה למי? אפשר לפרש בכמה אופנים. אפשר לפרש - באהבה לאבות; בגלל אהבתו לאבות, הוא מביא גואל לבני בניהם. אפשר גם לפרש - באהבה לגואל, או באהבה לבני בניהם של האבות (כלומר: לנו), או באהבה לשמו ית'. אבל אפשר גם לפרש באהבה לכל הבריאה כולה! הקב"ה אוהב את כל הבריאה, רוצה שכל הבריאה תבוא על תיקונה, ולכן מביא גואל לישראל, שעל ידי זה תבוא כל הבריאה כלה אל תיקונה.

ממילא הדרך להידבק בה' במעשה, היא ע"י שנעסוק גם אנו בהטבה ולולתנו - שזו היתה, כאמור, תכלית הבריאה, להטיב לברואים. לשם כך, אין אפילו צורך לצאת מן הישיבה. יש הרבה מאד חסד שאפשר לעשות גם בתוך הישיבה. הגמרא אומרת: "טוב המלכין שינים לחברו יותר ממשקהו חלב" (כתובות ק"א, ב). לקבל אותו עם חיוך, יותר טוב מלתת לו כוס חלב. למה? הרי חלב עולה כסף, וחיוך לא עולה כסף? אלא שמחלב אפשר לחיות יום-יומים ולא יותר, ואילו בחיוך אפשר לפעמים להעניק לאדם חיי עולם! אתה מקבל אותו בסכר פנים יפות, הוא ירגיש טוב בישיבה, ילמד בישיבה, ישלח אחר כך גם את בנו ללמוד בישיבה, ובניו ישלחו את בניהם לישיבה, הענקת לו ולדורותיו חיי עולם בחיוך שחיכת אליו! כמובן, אם חסר לו חלב צריך לתת לו גם חלב, חיוך לא יכול להיות תחליף לחלב, אבל אחרי הכל - החיוך יותר טוב מהחלב. אפשר להטיב עמו הרבה יותר מאשר עם חלב. כל שכן אם הוא לא נותן לו רק חיוך אלא עוזר לו ללמוד, או מנסה להאהיב עליו את התורה, להסביר לו כמה טוב ללמוד תורה, זה הרי ממש מה שאברהם אבינו עושה עם האורחים שלו, מנסה להסביר להם למה טוב לעבוד את ה', למה טוב לשמור תורה ומצוות.

לקחת מן העולם - על מנת לתת

זו הדרך העיקרית לדבוק בקב"ה במעשה, ע"י מעשי חסד והטבה לבריות, כפי שעושה גם הקב"ה בכל עת ובכל שעה. הרי זהו תפקידו של האדם בכלל, להיות דומה עד כמה שאפשר לקב"ה. אבל איך הוא יהיה דומה לקב"ה? הרי הקב"ה הוא רק נותן, והאדם אינו יכול להיות רק נותן. מרגע בואו לעולם ועד צאתו ממנו הוא מוכרח גם לקחת. לקחת אויר, לקחת מזון, לקחת ביגוד ועוד דברים. מהי א"כ הדרך

לשמה, אם נותנים על מנת לתת ואפילו לוקחים על מנת לתת, או נותנים רק על מנת לקבל בעוה"ז, כאותו חנווני שמוכר את סחורתו רק לשם קבלת ממון, ולא כדי להיטיב לבריות. יהי רצון שנוכה כולנו להיות מעובדי ה', להיות לומדי תורה לשמה עד כמה שאפשר, לעסוק בחסד, בתפילה, ללכת בכל הדרכים שהלכו בהם אבותינו הקדושים, ונוכה בהם לחיי עולם הבא.